

Rachel F. Brenner
University of Wisconsin-Madison

POLITICS AND POETICS AT THE PALESTINIAN –
ISRAELI CROSSROADS:
EMILE HABIBY AND HIS WRITING

Emile Habiby, the Israeli Arab writer told his Israeli interviewer the following story:

I wrote *The Pessoptimist* in response to a comment Yigal Alon made when he was the Minister of Education [in the government of Israel]: "Had there been a Palestinian people here [in Israel], it surely would have had a literary legacy." Alon retracted, but I became determined to create in this country a Palestinian literature that would outlive both me and him.¹

Habiby (1922–1996) published his first novel, *The Pessoptimist*² (1974) when he was over fifty, followed with *Ah'tiye* (1985) and *Saraya, the Ogre's Daughter* (1991).

In 1992 Habiby won the Israel Prize for Literature, the highest award bestowed by the Government of Israel. Two years beforehand Habiby was awarded the State of Palestine Certificate of Merit and the Medal of Jerusalem for Culture, Literature and Art, which were presented to him by Yasser Arafat in Cairo. Thus the existence of a Palestinian literature has been officially confirmed on both sides of the frontlines.

Let us consider for a moment the significance of the Israel Prize. The inclusion of an Arabic-writing Arab author among the recipients of the Israel Prize signifies, in a very real sense, a reconceptualization of Israeli literature

¹ Emile Habiby in an interview with Dalia Karfel, "Emile v'hamashmitzim" [Emile and the slanderers] *Kol ha-Ir* (May 1, 1992): 34.

² The full title of the novel, *The Pessoptimist*, as Habiby calls it in the Hebrew text, reads in its English translation by Salma Khadra Jayyusi and Trevor Le Gassick into *The Secret Life of Saeed, The Pessoptimist* (London: Zed Books, 1985). The quotations in my text are taken from the English translation and the page numbers appear in the text preceded by *P*.

hitherto defined as literature written in Hebrew by Jewish authors. The prize, which was awarded for literature written by an Arab in Arabic, signals a significant departure from the Zionist ideological line. However, it would be quite unsubstantiated and perhaps even plainly naive to see Habiby's reception of the Prize as a movement toward a mutual understanding of the contending parties. Habiby's acceptance of the Israel Prize gained him an almost unanimous condemnation of Arab intellectuals for having betrayed the cause of the oppressed Palestinians³.

Borrowing Susan Friedman's terminology, I would suggest that the complicated story of Habiby's prizes presents a "relational positionality" script.⁴ Habiby was alternately glorified and vilified, appropriated and rejected by antagonistic political forces, and, in this sense, his art became a pawn in a game orchestrated by political adversaries. The reactions to Habiby's prizes represent the intention to lock the Israeli Arab writer in a monolithic identity of either Israeli or Arab – an identity delimited by the extremes of patriotic loyalty and opportunistic betrayal.

Ironically, the political opponents meet in what I would call "mismisestimation" of the object of contention. Against the formidable pressure to conform to either side arises a defiant Habiby who claims the legitimacy of relational positionality both as a political figure and as an artist.

Apolitical figure As one of Israel's leading journalists, an Editor-in-Chief of Israel's leading Arabic-language journal, Habiby affirmed the freedom of public expression. As a founder and prominent member of the Israeli Communist party, he proclaimed the freedom of political association. As a nineteen-years-long member of the Knesset, the Israeli Parliament, Habiby asserted his rights as a citizen and declared allegiance to the State of Israel. Habiby's "oppositional positionality" from within the Israeli political system seems to have carved, to recall Homi Bhabha, a particular liminal space, within the territory of the dominating tradition.

Yet, though often disturbing and bothersome, the space created by Habiby's assertive political presence does not seem to have fissured the dominant national discourse to any significant degree. It appears that Habiby's political controversiality within the limits of the politically acceptable fulfilled a useful function in Israel's political life, allowing it to project the image of a working democracy.

It is Habiby's literary, rather than political, work that disposes of all games of cautionary diplomacy and of all manipulations for political gains. "I convinced myself", Habiby confessed in an interview, "that in politics one

³. See, for instance, "B'ad v'neged" [For and against] *Ha-Ir* (May 1, 1992): 29.

⁴. Susan Stanford Friedman, "Beyond White and Other: Relationality and Narrative of Race in Feminist Discourse", *Signs* vo. 21, n. 1 (Autumn 1995): 16.

should not say the truth. But in literature... the truth is the absolute condition. Literature is transparent"⁵.

Indeed, the three novels display a completely transparent indictment of Habiby's feelings toward the Israeli conquest, occupation, and subjugation of the Arab minority.

The following are three representative examples of Habiby's condemnation of Israel:

The Pessoptimist. Saeed, a displaced Palestinian works for Israeli Secret Services as an informer in the Arab community. In one of the episodes, Saeed tells how, when driving him to his next mission in Shatta prison, the "big man" – his boss who, in fact, represents the State – "began reciting to me the principles governing my new life in prison, the etiquette of behavior toward the jailers who were my superiors and the other inmates who were my inferiors... While he was going through these lessons, I became ever more certain that what is required of us inside prison is no different from what is required of us on the outside" (P 124).

Ah'tiye opens with an episode of an enormous and inexplicable traffic jam in Haifa and the investigation of the Israeli police which follows. An elucidation of the event emerges in the narrator's metaphoric depiction of his own "jammed" existence. When driving home, he is often harrassed by an army of midgets: "Very short, they all look the same... Sometimes it is a few dozen little Ben Gurions that all look the same, and occasionally a great number of little Dayans that all look the same... And when they appear in front of me in the middle of the road, I turn my car from side to side. And should they prevail and overpower my car, I would stop and fall asleep waiting for them to go away and let me be"⁶.

Saraya, the Ogre's Daughter. "It was in the summer of 1983," the story begins, "and the voices of the sixth war, by the Israelis' counting, are still echoing in their ears... from war to war their sense of hearing has become more subtle... A radio reporter made me realize it on the day when he claimed that the thunder of the Israeli cannons and the moans of the wounded Arabs sounded like a `magnificent symphony'"⁷.

These examples of Habiby's literary transparency, that is, of unmitigated condemnation of Israel's attitude toward the Arabs, seem to raise some

5. Habiby in interview with Dalia Karfel in *Ha-Ir*, 29.

6. Emile Habiby, *Ah'tiye*, trans. from the Arabic into the Hebrew Anton Shammass (Tel Aviv: Am Oved Publishers, 1988), 21-2. Translations into the English are mine. Henceforth page numbers appear in the text preceded by A.

7. Emile Habiby, *Saraya, bat ha-shed ha-ra* [*Saraya, the Ogre's Daughter*] trans. from the Arabic into the Hebrew Anton Shammass (Tel Aviv: Ha-kibbutz ha-meuchd, 1993), 13. Translations into the English are mine. Henceforth, page numbers appear in the text preceded by S.

pertinent questions about Bhabha's notion of liminality. "Once," Bhabha claims, "the liminality of the nation-space is established", the nation becomes... a space where contending histories, cultures, and languages meet.⁸

Arising from the Israeli-Palestinian conflict, Habiby's texts challenge us to explore the praxis of Bhabha's theoretical framework. Habiby's work invites an exploration of the dynamics of the liminal cultural space where the dominant Israeli mainstream meets the dispossessed Palestinian Other.

The readiness of the Israeli reader to open up to the adverse Arab voice raises the following question: Why would texts of otherness which seek to discredit the moral hypostases of a hegemony entice the mainstream reader?

I begin with Hans Robert Jauss's distinction between "the alien horizon of the text and the interpreter's own horizon"⁹. Jauss suggests that the reader's aesthetic contemplation of the "alien horizon" in the text engenders queries motivated by the desire to understand that which stands outside the reader's *Weltanschauung*. He grounds his discussion of distinct horizons in Schleiermacher's axiom of non-understanding as a rule "when we come to deal with speech which is unfamiliar to us"¹⁰. In the case before us, however, the Israeli recipients of Habiby's text can hardly profess non-understanding of Habiby's speech telling the history of the land of Palestine which they call the Land of Israel especially when it is uttered by their defeated opponent who is also a member of the Israeli legislature.

What are the horizons of Habiby's literary writing that the Israelis should recognize? The political aspect of Habiby's tale follows Barbara Harlow's definition of resistance literature, which, as she tells us, focuses on the denial of access to history and "[on] the problem of contested terrain, whether cultural, geographical, or political"¹¹. The suppressed history of the nation in the land she has lost draws the horizons of Habiby's fiction.

These horizons are not distinct and alien from the horizons of the reader, as Jauss would have it. They emerge from the Israeli and the Arab a shared past and from speech which is both historically and geographically familiar.

The dialogical interaction of the reader and the text is therefore predicated upon a familiarity which, nonetheless, should not be confused with identical-ness. Preoccupation with the Israeli-Arab wars, the refugee problems, the relationships between Israelis and Arabs, and above all, the

⁸. Bhabha, 301.

⁹. Hans Robert Jauss, "The Identity of the Poetic Text in the Changing Horizon of Understanding", *Identity of the Literary Text*, eds. Mario J. Valdés and Owen Miller (Toronto: University of Toronto Press, 1985), 146.

¹⁰. *ibid.*, 149.

¹¹. Barbara Harlow, *Resistance Literature* (New York: Methuen, 1987), 22.

issue of the land shape both Israeli and Palestinian horizons. However, each represents a different historiographical narrative. It is in the discrepancies between the representation of the horizon that we may discern the opening of a dialogical, or in Bhabha's terms, liminal space.

What is, then, the nature of the dialogue that develops between the reader and the text? It is certainly not the model described in the catch phrase of the "death of the author." The transparent, unequivocal, and direct indictment of the reader's political and moral position seems to eliminate a reading grounded in the reader's recreation of the text. Also, the poetics of the unambiguous indictment of Israel's subjugation of the Arab precludes the possibility of obfuscating the theme through abstraction. The reader's potential attempts to evade his or her direct involvement in the issue by universalizing it as the human condition of victimization is impossible due to the unmistakable self-recognition in the text¹².

Thus, rather than imposing their horizon on the text, the readers seem to be *s u m m o n e d* to respond to the text. A case in point is a review of the adaptation of *The Pessoptimist* produced by the Haifa Theater, which was printed in the leading daily, *Davar*. The critic, who praises the play's staging and acting, adds a personal comment:

No doubt, we witness [in the play] true and real events and it does not help me that I know the other truth as well, the one that justifies the history of this territory, the historical facts about the conqueror and the conquered, the tragic destiny that placed the two peoples in one land... These facts do not ease the awakening sense of guilt... I and, no doubt, every Jewish spectator will always remain ambivalent about this play having been produced on Israeli stage. There will be those who will see it with resentment and protest, and others, like me, who will leave the theater troubled and deeply aggrieved."¹³

This journalistic piece presents a concrete case which illuminates Bhabha's liminal space where the narrative of otherness affects the national narration. While struggling to express her truth, the reviewer nonetheless recognizes her failure to defy the story of the oppressed Other. The new experience of self-revision through the eyes of the Other brings forth dismay as well as a growing sense of ideological confusion and ambivalence. The

¹². In this respect, see Harlow's discussion of Western tendency to interpret the literature of resistance through the lens of individualism which dehistoricizes while seeking the universal truth. Another reductive approach is the "domestication" of the text, which renders it too familiar and thus assimilates it, or "neutralization", which rejects it on the basis of unfamiliar irrelevance" (16-18).

¹³. Hava Novak, "Ha-opsimism shel Habiby – v'ulayi shel Shalom Aleichem?" [Habiby's pessoptimism – could it be Scholom Aleichem's?] *Davar* (Oct. 20, 1986), 15.

reflection of the "other"-sided mirror of the text undermines the Israeli identity shaped by the claim to the "right" side of history.

The "other" side of the story – the story of the defeated – complements and by doing so transforms the Israeli story of political triumphs and military victories. The story of suffering, to recall Walter Benjamin, "brush[es] history against the grain"¹⁴. History cannot be redeemed, Benjamin claims, unless "it receives the fullness of the past"¹⁵ which includes the stories of oppression¹⁶ which made the triumph possible. The fullness of the past therefore "call[s] in question every victory, past and present, of the rulers"¹⁷.

Benjamin's theory of history helps to elucidate the powerful effect of the Palestinian story on Israelis raised and educated in the dogmatic spirit of Zionism. The "other side" of the story draws a picture of the Zionist teleology which nobody with a modicum of moral sensibility could justify.

The Israeli reaction of shock and dismay transforms into a series of actions which indicate an attentive response and the desire to mend what can be mended. We note the Israeli intellectuals striving to prevail over governmental reluctance with regards to the Israel Prize for Habiby, the translations of Habiby's works into Hebrew, the high publicity of Habiby in the daily press, and, most important, the favorable reception of Habiby's work by leading Israeli scholars, critics, and writers¹⁸. Such consistent recognition and good will continues to puzzle us in view of the absence of a modifying representation of Israeli good will in Habiby's fiction. There are no "good" Israelis in Habiby's novels. This absence of redeeming features in Israel's characterization was not left unnoticed in Israeli interviews with Habiby, who offered no clear answer to the question¹⁹.

O u r question, therefore, remains. Why would the Israeli intellectual elite support an art which presents no redeeming features while undermining the *raison d'être* of the Zionist State? To approach these questions we need

¹⁴. Walter Benjamin, *Illuminations*, trans. Harry Zohn (New York: Schocken Books, 1969), 257.

¹⁵. *ibid.*, 254.

¹⁶. *ibid.*, 256.

¹⁷. *ibid.*, 255.

¹⁸. Sasson Somekh, "B'yikvot moledet avuda" [In the footsteps of the lost motherland] *Maariv* (June 14, 1991), 57 and Batya Gur, "Yishuv Eyin Ayala, sh'perusho `Eyin Azal" [A Settlement Eyin Ayala which means Eyin Azal] *Haaretz* (Oct. 8, 1993), 15; Nathan Zakh, "Ha-sofer kh'badayi emet" [The writer as an inventor of truth] *Yediot Aharonot* (July 1, 1988), 20, 23; Shulamith Hareven, "Absurd hoo ir prazot" [Absurd is an unvalled city] *Yediot Aharonot* (June 19, 1992), 25.

¹⁹. See, for instance, with Dalia Karfel in *Ha-Ir*, p. 27; with Yotam Reuveni, "Ha-kol over, Habiby" [Everything passes, Habiby] *Yediot Aharonot* (May 20, 1993), 12; with Michal Adam, *Kol Bo* (Sept. 3, 1993), 77.

to delve more deeply into the emotional and psychological significance of the overlapping horizons of the producer and the recipients of the texts.

Drawing upon the psychoanalytical theory of transference between the analyst and the patient Jonathan Culler claims an analogy with reader/critic and the text. Like the analyst who is supposed to be outside the patient's story, but gets caught in a situation of an unconscious transference, the critics get caught up in the literary text, "playing interpretive roles already dramatized in the story"²⁰.

Culler's analogy helps detect an affinity between the Israeli reader and Habiby's text in unconscious interpersonal connections. We note that the autobiographical component becomes more pronounced with each novel. Habiby's fiction is self-referential, never letting the reader forget the biographical/historical identity of the author. And, at the same time, it reveals, with extraordinary sincerity and openness, a fragmented self and a desperate search for an irreversibly lost wholeness.

At personal level, we witness yet another variant of literary "transparency." As the political condemnation of Israel is unsparing, so is the author's self-condemnation. At the autobiographical level of the narrative, we are introduced to an intimate confession of a tormented man taking stock of the past and admitting unpardonable transgressions.

The autobiographical component of Habiby's fiction thus defies the generic categorization of his work as exclusively a literature of resistance. The theme of a relentless and unceasing unraveling of suppressed personal history reveals the psychological aspect of Habiby's writing. The interfusion of the political and the personal in his fiction attests, once again, to a relational positionality which blurs distinctions and borderlines between politics and art, between the public and the personal.

Like Culler's analyst/critic, the Israeli reader is therefore impelled to develop his or her own relational script of response to Habiby's text. He or she is the addressee of the Palestinian writer's denouncement of Israel and, at the same time, a confidant admitted to a Palestinian confessional text of a contrite self-examination.

I would argue that it is the confessional aspect of Habiby's fiction that is instrumental to the transference relations with the reader, relations which, in turn, create an emotional liminality. While the political stratum of Habiby's fiction accuses Israel for having fabricated her own history of triumph out of the Palestinian defeat, the personal, confessional stratum constitutes a self-directed accusation for having shaped his personal history away from the history of his people's misery. From this perspective, the distress of the Israeli reader at his or her portrayal in Habiby's text reenacts,

²⁰ Jonathan Culler, "Introduction", *Identity of the Literary Text*, 10.

to an extent, patterns of distress exhibited by the narrator at his own self-portrayal.

The confessional motif of personal wrongdoing that runs through the three novels focuses on the sin of forgetting. To forget the other and her misery out of the selfish need for emotional self-protection amounts to an unforgivable betrayal which sentences to death in life. "Why did I choose to be one of the millions of people for whom she [the abandoned and forgotten lover] was never destined, fooling myself that I am one of the few courageous ones, swimming against the current" (*S* 168-9).

Habiby's autobiographical narrator realizes at the end of the journey that his personal history cannot attain fullness without facing the pain of the others in his history, the others whom he has forgotten. And so, in his old age, he walks re-walks his Via Dolorosa looking for his love (*S* 142).

The Israeli reader becomes the confessor of a Palestinian confession about abandonment and betrayal. The story of the Palestinian suffering suppressed by the dominant ideology and military conquest reaches the Israeli consciousness through the personal story of the Israeli Arab searching for his own past. Habiby's search for, to use Benjamin terms, the fullness of his personal history induces the Israeli's search for historical fullness. Indelibly intertwined, the pasts of the Israeli Arab and of the Israeli Jew contain the forgotten/supressed story of Palestinian suffering. Through the act of reading Habiby's literary search for this past becomes the search of the Israeli reader for the full story of the land, however painful it may be. In this sense, the Israeli Arab writer accomplished more than he promised. He created a Palestinian literature which had structured transference patterns with his Israeli reader. Thus, he opened up a liminal space where difficult and painful memories of suffering arise, meet, and assert an undeniable and irrepressible concreteness of history.

Rachel F. Brenner
University of Wisconsin-Madison

O POGRANICZU:
KRYZYS TOŻSAMOŚCI PALESTYŃCZYKÓW
W PAŃSTWIE SYJONISTYCZNYM.
TWÓRCZOŚĆ EMILA HABIBI

Emile Habiby, Emil Habibi – izraelski Arab, komunista, członek Knesetu i redaktor *Arab Communist Daily* – opowiadał:

Napisałem moją powieść *Pessoptimist* jako reakcję na uwagę Igala Alona, ówczesnego Ministra Oświaty, „Gdyby istniał Naród Palestyński w Izraelu, to na pewno istniałaby również palestyńska literatura”. Wtedy postanowiłem, że stworzę w tym kraju palestyńską literaturę, która przeżyje i mnie, i jego.

Habibi (1922–1996) opublikował *The Secret Life of Saeed, the Pessoptimist* w 1974 roku [w Polsce powieść ukazała się pod tytułem *Niezwykłe okoliczności zniknięcia niejakiego Saida Abu an-Nahsa z rodu Optysymistów*], w wieku pięćdziesięciu lat, następnie *Iktayyeh* w 1985, a potem *Saraya, córka ogrów* w 1991 roku.

W 1992 roku Habiby otrzymał Israel Prize for Literature, najwyższą nagrodę Rządu Izraelskiego za osiągnięcia w dziedzinach kultury i nauki. Tylko dwa dwa lata wcześniej Yassir Arafat wręczył Habibiemu Prize of the State of Palestine Certificate of Merit oraz the Medal of Jerusalem for Culture w Kairze. Zastanówmy się, co przyznanie nagrody Israel Prize pisarzowi arabskiemu, który pisze po arabsku, oznacza. Jest to najwidoczniej rekonceptualizacja definicji literatury izraelskiej jako literatury pisanej po hebrajsku przez żydowskich pisarzy. Byłoby jednak naiwnym identyfikować to wydarzenie jako krok ku wzajemnemu porozumieniu. Przyjęcie izraelskiej nagrody przez Habibiego zostało natychmiast potępione przez arabskich intelektualistów jako zdrada palestyńskiej tragedii. A w Izraelu kwestia nadania nagrody arabskiemu pisarzowi też nie mogła być dobrze przyjęta przez wszystkich.

Reakcje na nagrody przyznane Habibiemu wykazują intencję, by ograniczyć jego tożsamość do monolitycznej identyfikacji jako albo Izraelczyka, albo Araba i w ten sposób wytyczyć granicę pomiędzy patriotyczną lojalnością a oportunistyczną zdradą. Wbrew ogromnemu naciskowi z obu stron, aby wybrał jedną tożsamość narodową, Habibi podkreślał swoją podwójną przynależność jako izraelski Arab oraz jako polityk i pisarz: i do strony izraelskiej, i arabskiej.

Zacznijmy od jego pozycji politycznej.

Jako naczelny redaktor głównego izraelsko-arabskiego dziennika Habibi reprezentował prawo wolnego słowa; jako założyciel i wybitny członek Izraelskiej Partii Komunistycznej Habibi ucieleśniał prawo do wolności stowarzyszenia się. Jako członek Knessetu przez dziewiętnaście lat Habibi definiował demokratyczne prawa jako obywatel Państwa Izrael. Jego wielowymiarowa pozycja wewnątrz izraelskiego systemu politycznego wykreśliła mu liminalną, ale istotną pozycję na terytorium dominującego systemu władzy.

Z drugiej strony, należy przyznać, że mimo jego często kłopotliwej i niewygodnej obecności, polityczna aktywność Habibiego nie miała wielkiego wpływu na dyskurs narodowy w Izraelu. Faktycznie wyglądało to w ten sposób, że jego polityczna kontrowersyjność spełniała przydatną funkcję w politycznej rzeczywistości Izraela jako dowód izraelskiej demokracji.

Natomiast w swej pracy literackiej Habibi odrzucał wszelkie gry ostrożnej dyplomacji i manipulacji prowadzone dla politycznego zysku. „Doszedłem do wniosku – twierdził Habibi – że w polityce nie powinno się mówić prawdy. Ale w literaturze prawda jest warunkiem absolutnym. Literatura jest przejrzysta [*transparent*]”.

Istotnie, powieści Habibiego wykazują absolutnie przejrzystą szczerość pisarza wobec izraelskiego tryumfalizmu, okupacji i ucisku arabskiej mniejszości.

Oto trzy przykłady literackiego oskarżenia Izraela przez pisarza.

W pierwszej powieści, *Niezwykłe okoliczności zniknięcia niejakiego Sa-ida Abu an-Nahsa z rodu Optysymistów*, Palestyńczyk Saeed zostaje zatrudniony przez izraelską Tajną Służbę jako denuncjator [*informer*] arabskich więźniów. W jednym z epizodów Saeed opowiada, jak podczas jazdy do więzienia Shatta pewien „wielki człowiek”, to znaczy jego izraelski boss, uczył go, jak ma się zachowywać w stosunku do strażników więziennych, tych wyższych od niego, a także wobec więźniów, tych niższych od niego. Saeed zauważa: „Podczas tej lekcji robiłem się coraz bardziej przekonany, że to, czego oni chcą, byśmy robili w więzieniu, nie różni się od tego, czego oni oczekują od nas w naszym normalnym, codziennym życiu, to znaczy zdrady naszych rodaków”.

Powieść *Ikhtayyeh* zaczyna się opisem olbrzymiego korka ulicznego w Hajfie, który bada izraelska policja. Uwięziony w korku narrator dzieli się swoimi myślami i asocjacjami. Sytuacja przypomina mu jego zakorkowaną egzystencję. Podczas jego podróży z pracy do domu jest on często nękany przez armię liliputów: „Bardzo niscy, wszyscy wyglądają tak samo. Czasami jest to parę tuzinów Ben Gurionów, a czasami wielu małych Dajanów. I kiedy zjawiają się oni przede mną, staram się ich ominąć i unikać. Ale wtedy, gdy oni zwyciężają i opanowują moje auto, to ja zatrzymuję się i zasypiam, czekając, by poszli sobie i zostawili mnie w spokoju”.

Sarayah, córka ogrów zaczyna się tak: „To było lato 1983 i głosy szóstej wojny, według izraelskich obliczeń, jeszcze rozbrzmiewały w powietrzu. Od wojny do wojny słuch Izraelczyków staje się coraz bardziej subtelny. Zrozumiałem to, kiedy usłyszałem przez radio, jak reporter twierdził, że grzmoty izraelskich armat oraz jęki ranionych Arabów brzmiały w jego uszach jak wspaiała symfonia”.

Te przykłady przejrzystości literackiej, która nie waha się potępić izraelskiego zachowania w stosunku do Arabów, wytyczają przestrzeń pograniczną, na której rozgrywa się walka między historiami, kulturami i językami obu narodów.

Teksty Habibiego, które wyłaniają się z konfliktu izraelsko-palestyńskiego, rzucają wyzwanie: żądają one zbadania dynamiki tej przestrzeni liminalnej, gdzie dominujące społeczeństwo izraelskie styka się z wywłaszczonymi Palestyńczykami. I tu musimy zadać sobie pytanie: jak można wytłumaczyć izraelską recepcję dzieł Habibiego, które dyskredytują moralne podstawy owej izraelskiej hegemonii?

Teorie recepcji twierdzą, że integracja nowego tekstu następuje w momencie, kiedy nieznaną horyzont tekstu spotyka się z osobistym światopoglądem czytelnika. Natomiast w przypadku Habibiego czytelnik izraelski nie może twierdzić, że nie zna horyzontu tekstów arabskiego autora, które odnoszą się do historii ziemi palestyńskiej, będącej również ziemią Izraela. I to szczególnie wtedy, kiedy ten niby obcy horyzont jest horyzontem członka izraelskiej legislatury, to znaczy Knessetu. A więc horyzont izraelskiego czytelnika nie może odciąć się od horyzontu fikcji Habibiego, wyłaniającego się z narodowej historii klęski, którą Palestyńczycy ponieśli z rąk Żydów. W tym sensie znajomość horyzontów umożliwia interakcję między stronami, które dzielą się historią konfliktu terytorialnego.

A więc powtórzmy: jaka interakcja może się rozwinąć między czytelnikiem-zwycięzcą a tekstem, który opowiada o jego zwyciężonych?

Tymczasem zamiast narzucać odbiorcy tekstu horyzont zwyciężonych teksty Habibiego starają się raczej wzbudzić dialogiczną reakcję czytelnika. Jako przykład możemy przypomnieć tu teatralną adaptację *Pessoptimisty*, a szczególnie recenzję opublikowaną w gazecie „Davar”.

Tak pisał o niej krytyk:

Nie ulega wątpliwości, że jesteśmy oto świadkami prawdziwych, faktycznych wydarzeń, i to wcale mi nie pomaga, że ja również znam inną prawdę, prawdę, która usprawiedliwia historię tego terytorium, historyczne fakty o zdobywcach i podbitych, tę tragiczną historię, która umieściła dwa narody na jednej ziemi. Te fakty nie umniejszają poczucia winy. Ja i niewątpliwie każdy żydowski widz zawsze będziemy odczuwali ambiwalencję w związku z faktem, że ta sztuka została wystawiona na izraelskiej scenie. Będą tacy, którzy zareagują z resentymentem i protestem, i będą tacy jak ja, którzy opuszczą teatr niespokojni i zasmuceni.

Owa recenzja przedstawia konkretny przypadek, określający liminalną przestrzeń, w której narracja „innego” styka się z narracją narodową. Mimo świadomości jej prawdziwości, recenzent jest również świadomy niemożliwości zaprzeczenia narracji uciskanego. Doświadczenie auto-rewizji [*self-revision*] przez spojrzenie „innego” stwarza uczucie niepewności i ideologicznej dezorientacji, które podminowuje izraelską tożsamość, uformowaną na fundamencie wiary w swoją rację.

Właśnie ta inna strona historii uzupełnia i równocześnie przekształca izraelską narrację tryumfalną, zakłócając pewność swojej prawdy, wywołując samo-zadowolenie. To druga, przegrana strona historii przywołuje syjonistyczny światopogląd, którego nie sposób wytłumaczyć. W tym sensie izraelska reakcja, szczególnie ze strony lewicy, odzwierciedla motywację w miarę możliwości dokonania zmiany. Izraelscy intelektualści lewicowi walczyli z niechęcią rządu, by przyznać Habibiemu Israel Prize, starali się o umożliwienie tłumaczenia jego prac literackich na hebrajski. Jego publikacje zyskały wielki rozgłos w prasie i pozytywne recenzje od poważnych badaczy literatury. Ta względna chęć zgody nie została jednak odzwierciedlona w powieściach Habibiego, które wykazują absolutną nieobecność „dobrych Izraelczyków”. Ten fakt nie został przeoczony przez krytyków, a Habibi wyraźnie nie chciał wyjaśnienia tej kwestii.

Ale literacka sztuka Habibiego nie polega tylko na efektownym wywołaniu poczucia winy w izraelskim zwycięzcy. Habibi nie ogranicza się tylko do ofiarowania izraelskim czytelnikom lustra, w którym mogą się ujrzyć i stać się świadomymi swych etycznych win jako gnębieli podbitych Palestyńczyków. Autobiograficzny aspekt fikcji Habibiego, do którego autor się przyznaje i który podkreśla w konstrukcji swoich utworów, wykazuje głębię jego wielce krytycznej samooceny. Ta samokrytyka dowodzi, że autor dzielił się ze swoim izraelskim czytelnikiem w sposób szczerzy i otwarty własnym poczuciem winy i potępieniem samego siebie z powodu braku wrażliwości, a może nawet zdrady swojego cierpiącego narodu.

Przypomnijmy sobie epizody cytowane wcześniej z jego powieści, w których, jak już zauważyliśmy, narratorzy w pierwszej osobie tylko lekko

maskują autobiograficzny portret autora Habibiego. Właściwie można powiedzieć, że autor robi wszelkie starania, aby sportretować właśnie siebie w tych powieściach. Nie są to autoportrety pozytywne.

W przykładach przytoczonych z powieści Habibi charakteryzuje swego autobiograficznego narratora jako denuncjatora rodaków, człowieka śpiącego w obliczu ataku i biernego świadka strasznej trywializacji i lekceważenia cierpienia jego narodu. W tym sensie izraelski czytelnik Habibiego wciąga się w jego powieści nie tylko jako winny gnębiel, ale również jako słuchacz, a może i nawet spowiednik lub analityk. Jest on zarazem wyznaczony do roli odbiorcy potępienia jego polityki i powiernika pełnego skruchy samo-potępienia. W tym wymiarze pisarz wykazuje przejrzystość nie tylko w stosunku do izraelskiej opresji, ale również w stosunku do samego siebie.

Politycznie Habibi wini Izrael za zbudowanie swego tryumfu na nieszczęściu Palestyny, lecz personalnie oskarża właśnie siebie za budowanie kariery jako izraelskiego polityka i popularnej w izraelskich kołach osobistości, reprezentanta nieszczęśliwej historii swego narodu. Podczas gdy Izrael pragnął wymazać naród palestyński ze własnej pamięci narodowej, Habibi starał się wymazać cierpienia palestyńskiego narodu z własnej pamięci. Z tego punktu widzenia twórczość Habibiego wykazuje zbieżność współczynników politycznych i osobistych, która zamazuje dystynkcje i granice między polityką a sztuką.

*

Pragnienie Habibiego, by ujawnić swą pełną i przejrzystą historię motywuje także izraelskiego czytelnika do rekonstrukcji pełnej historii syjonizmu, która musi obejmować również historię Palestyńczyków. Akty pisania i czytania inicjują procesy bolesnej samooceny. W tym sensie Habiby, izraelski Arab i pisarz, osiągnął więcej niż obiecał w swojej odpowiedzi na słowa Igala Alona. Stworzył on palestyńską literaturę, która przemówiła do izraelskiego czytelnika. W ten sposób Habibi zakreślił liminalną przestrzeń, z której wyłania się trudna i skomplikowana świadomość cierpień, odkrywająca stłumioną pamięć i w ten sposób na nowo przepisująca historię.

Bibliografia

- Emile Habiby in an interview with Dalia Karfel, „Emile v’hamashmitzim” [Emile and the slanderers] *Kol ha-Ir* (May 1, 1992).
- Susan Stanford Friedman, „Beyond White and Other: Relationality and Narrative of Race in Feminist Discourse”, *Signs* vo. 21, n. 1 (Autumn 1995).
- Emile Habiby, *Ah’tiye*, trans. from the Arabic into the Hebrew Anton Shammas (Tel Aviv: Am Oved Publishers, 1988).
- Emile Habiby, *Saraya, bat ha-shed ha-ra* [Sarya, Daughter of the Ghoul] trans. from the Arabic into the Hebrew Anton Shammas (Tel Aviv: Ha-kibbutz ha-meuchd, 1993).

- Hans Robert Jauss, „The Identity of the Poetic Text in the Changing Horizon of Understanding”, *Identity of the Literary Text*, eds. Mario J. Valdés and Owen Miller (Toronto: University of Toronto Press, 1985).
- Barbara Harlow, *Resistance Literature* (New York: Methuen, 1987).
- Hava Novak, „Ha-optimism shel Habiby – v’ulayi shel Shalom Aleichem?” [Habiby’s pessoptimism – could it be Scholom Aleichem’s?] *Davar* (Oct. 20, 1986).
- Walter Benjamin, *Illuminations*, trans. Harry Zohn (New York: Schocken Books, 1969).

Rachel Feldhay Brenner

University of Wisconsin-Madison, USA

**ON BORDERLINES: THE IDENTITY CRISIS OF THE PALESTINIAN
IN THE ZIONIST STATE EMILE HABIBY’S FICTION**

Summary

The establishment of the Zionist state signified a twofold exclusion of Israeli Arabs/Palestinians. As Palestinians, they became a culturally and politically marginalized and often ignored minority in the Jewish State; as Israelis, they turned into an estranged and often vilified segment of the Palestinian people. The narrative of the Arab defeat has obliterated the narrative of the defeated. In his three novels – *The Secret Life of Saeed*, *The Pessoptimist* (1974), *Ah’tiye* (1985), and *Saraya, the Ogre’s Daughter* (1991) – Emile Habiby, Israeli Arab, Communist, Parliament member, and editor of the Arab Communist daily, presents a courageous and complex attempt to forge the narrative of the Israeli Arab.

Habiby’s representations of Israeli Palestinian identity in the reality of the Zionist state are firmly grounded in the consciousness of the Palestinian national, cultural, and political loss as well as in the memory of Arab history and literary heritage. The imaginary search for the abandoned treasure or the betrayed and forgotten lover takes place in the geographical and political reality of the Zionist state. The curving and curling arabesque-like genre allows Habiby to combine the present and the past in a fascinating pastiche of lyrical elegies, fantastic visions, and satirical representations of both Israeli Arabs and Israeli Jews.

Habiby’s poetics presents an identity shaped by the politics of difference. Suspended between Palestinian past and Israeli present, Habiby’s autobiographical narrators belong to neither, yet live in both. Though Israeli citizens, they identify with the Palestinians under Israeli occupation. While resenting their exclusion from Israeli mainstream, they nonetheless reclaim their status as Israeli citizens. Habiby’s work documents the torment of life on borderlines. At the same time, the writer’s artistic achievement demonstrates that the Israeli Arab existence of double otherness has a voice capable of defying exclusion.

Keywords: Zionism, Arab literature, Israeli Arabs, Knesset, West Bank, occupation